

Божидар Павловић<sup>1</sup>

УДК: 271.222(497.11)-662:314.15"2017/2021"  
314.151.3-054.7(4)"2017/2021"

Оригинални научни рад

Примљен: 20.06.2024.

Прихваћен: 26.08.2024.

DOI: <https://doi.org/10.18485/rit.2024.22.42.5>

## ДИСКУРС И ПЕТОГОДИШЊА АНГАЖОВАНОСТ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ ТОКОМ „МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ (2015)“ – ПРИЛОГ ДАЉЕМ ПРОУЧАВАЊУ (2017-2021)

**Сажетак:** Четвороделни рад хронолошки, контекстуалном методом, методом компилације и анализом садржаја, представља дискурс и петогодишњу ангажованост, односно које су биле активности и доприноси Српске православне цркве у превазилажењу „Мигрантске кризе (2015)“ у периоду од 2017. до 2021. године. Основна тврдња овог рада је да је и након године (2015-2016) кулминације „Мигрантске кризе (2015)“ Српска православна црква наставила ангажовање на медијском, социјалном и екуменском нивоу. Извори којима се користимо у раду су званична саопштења, празничне енциклике, архијерејске беседе, епархијски часописи и интервјуи патријарха и епископа Српске православне цркве.

**Кључне речи:** „Мигрантска криза (2015)“, мигранти, избеглице, Српска православна црква, ангажованост, Република Србија, Република Украјина, прогон.

## DISCOURS AND THE FIVE-YEAR ENGAGEMENT OF THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH DURING THE “MIGRANT CRISIS (2015)” – CONTRIBUTION TO THE NEXT STUDY (2017-2021)

**Abstract:** The four-part paper using the contextual method, which means the method of compilation and content analysis, presents chronologically the discourse and five-year engagement, i.e. the activities and contributions of the Serbian Orthodox Church in overcoming the “Migrant Crisis (2015)” in the period 2017-2021. The main thesis of the paper is the culmination of the “Migrant Crisis (2015)” and the engagement of the Serbian Orthodox Church on media, social, and ecumenical levels. The sources we used in the paper were official announcements, encyclicals, episcopal homilies, diocesan magazines and interviews by His Holiness Patriarch Porfirije and bishops of the Serbian Orthodox Church.

**Keywords:** “The Migrant crisis (2015)”, migrants, refugees, Serbian Orthodox Church, engagement, Republic of Serbia, Republic of Ukraine, persecution.

<sup>1</sup> Фармацевтско-физиотерапеутска школа, Београд. E-mail: bozidar.pavlovic2020@gmail.com, ORCID ID: 0009-0009-1403-0781

## 1. Увод

„Moja gospodo, – nakloni se neznamac – slušajte što vam imam poručiti, pa me onda zatucite ako vam je od volje ubiti stranca. To je uvek lako. Ali zašto, kad vam ja donosim dobru vijest, novo evanđelje?“  
(Šnajder, 2021: 10)

Од године<sup>2</sup> (2015-2016) кулминације „Мигрантске кризе (2015)“ прошло је више од осам лета. Она је, како смо приказали у претходном раду (Павловић, 2024),<sup>3</sup> и данас „лакмус тест не само за процену изазова секуларне државе, која верска питања претвара у политичка, већ и за цркву која, без обзира на своју жељу, политичка питања претвара у теолошка, док су и држава и црква одговорни за могућност људи да живе заједно, за цивилизацију и људско постојање“ (Вукчевич, 2019: 192).

До данас је кроз Републику Србију, према подацима Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије (КИРС) и УНИЦЕФ-а Србије,

- 2 Рад, који је резултат вишегодишњег истраживања, послат је уредништву на рецензију 20. јуна 2024. године, на двадесетчетворогодишњицу обележавања Међународног дана миграната установљеног 2000. године, када је Генерална скупштина Организације Уједињених нација усвојила резолуцију којом је Афрички дан избеглица прогласила за Међународни дан избеглица.
- 3 На позив уважене проф. др Зорице Кубурић, главног и одговорног уредника научно-религиолошког часописа „Религија и Толеранција“, у оквиру „Теолошких разговора“, представили смо рад „Ангажованост Српске православне цркве током године кулминације „Мигрантске кризе (2015)“ - прилог проучавању (2015–2016)“ објављен у 41. броју (vol. XXII). Видео је доступан на званичном YouTube каналу: CEIR BALKAN. (11.5.2024.). Исту прилику смо имали, такође, и 5. јуна 2024. године, поводом 20 година од оснивања, уједно и промоције 41. броја (vol. XXII) часописа у просторијама Института друштвених наука у Београду. Скупу су присуствовали господин Томислав Жигманов, министар за људска и мањинска права и друштвени дијалог у Влади Републике Србије, др Снежана Јоксимовић, оснивач Центра за емпиријска истраживања религије, уредници часописа, сарадници, директор Института, колеге и колегинице истраживачи и аутори научних радова и публикација. Текстуални, аудио и видео запис доступан је на званичном YouTube каналу: CEIR BALKAN (5.6.2024.), сајту Института и ресорног Министарства. Овим путем користимо прилику да још једном изразимо благодарност. „Теолошки разговори“ су нас и делом подсетили на не тако давно запажање оца Радована Биговића (1956-2012) да „време у коме живимо многи називају „посттеолошком епохом“. Неки говоре о „крају теологије“. Други постављају питање: „чему још теологија?“ Трећи говоре да је теологија у „прогонству“, те да се налази пред изазовом опстанка или преживљавања у данашњој култури. Широм света она нестаје из јавног дискурса и то, готово неприметно, из сва три подручја јавног деловања: из Цркве, академске заједнице и друштва. Све се ово дешава упркос мноштву теолога, теолошких школа, публикација и бројних других активности. На први поглед у наше време православна теологија доживљава своју ренесансу“ (Биговић, 2013: 19). Ово упореди са дневничким записима руског емигрантског теолога - превјитера Александра Шмемана (1921-1983) и радовима ванредних професора ПБФ УБ др Рада Кисића и протојереја-ставрофора др Зорана Крстића.

прошло више од милион и по избеглица и миграната. „Република Србија је била и остала само транзитна земља за већину избеглица, али не и њихова крајња дестинација. Србија је преузела на себе улогу транзитне земље и одиграла ту улогу колико су околности дозвољавале. У годинама пре ескалације избегличке кризе, број људи који су изразили намеру да траже азил почео је постепено да расте. Током 2013. године 5065 особа је изразило намеру да затражи азил. У наредној години тај број је већ порастао на 16.500 особа. Тиме је најављен почетак кризе, која се увелико захуктала у лето 2015“ (Radosavljević, 2020: 187).<sup>4</sup>

Међутим, „са затварањем формализованог коридора у марту 2016. године и почетком нове секуритарне фазе, која је претпостављала да су криза и ванредна ситуација завршени, да је транзит затворен и да су државе успоставиле контролу над миграцијама, могућности за рад организација државног и цивилног сектора су се знатно измениле. Пре свега, фондови су преусмерени на активности које се не могу подвести под ургентни прихват, и који се сада односе на два главна домена: секуритарни, којим се кретање миграната према ЕУ спречава, а које укључује помоћ у чувању граница и земаља на ободу ЕУ, али, у крајњој линији, и програме повратка у земље порекла, као и интеграцију оних миграната који остају у тзв. земљама пригушења“ (Стојић Митровић & Ђурић Миловановић, 2019: 574).<sup>5</sup>

Четвороделни рад који је пред Вама, хронолошки, контекстуалном методом,<sup>6</sup> методом компилације и анализом садржаја, представља како смо и

4 О азилу у Старом завету, код Јевреја и од првих времена хришћанске цркве до Светог Саве, читаоцима препоручујемо рад Драгане Ј. Јањић „Теодосијев кодекс и црквени азил“ објављен у „Црквеним студијама“ број 14 из 2017. године.

5 Упореди са: „Европске земље започеле су формулисање националних политика интеграције имиграната у различитом временском периоду. Док су се у Шведској и Данској ове политике интеграције развијале још од краја 80-их година прошлог века, у Немачкој се надлежности за имиграцију тек од 2000-их преносе са послодаваца на национални ниво. Целокупан институционални оквир система управљања миграцијама релативно је нов у источноевропским земљама“ и: „Миграциона политика Републике Србије постепено се усклађује са европском политиком и стратегијом управљања миграционим токовима. У Стратегији за управљање миграцијама [Службени гласник Републике Србије, 59/09], као један од основних елемената система управљања миграцијама наводе се механизми за интеграцију имиграната у друштво. У том смислу дефинисани су институционални оквир и одговарајуће надлежности, а стварање услова за интеграцију странаца у друштво наводи се као специфичан циљ државе у области миграција. Такође, Закон о управљању миграцијама [Службени гласник Републике Србије, 107/12] осврће се на интеграцију лица којима је, према Закону о азилу [Службени гласник Републике Србије, 109/07], признато право на уточиште. Међутим, политика интеграције миграната у Србији још увек није довољно развијена“ (Лукић, 2018: 641-642 и 643).

6 На овом месту смо, такође, поучени мислима оца Радована Биговића да „православна теологија треба да се активно укључи у социолошку, политичку и психолошку анализу и критику друштва, тим пре што је политика постала савремена религија, политичко идолопоклонство“ и да „треба да пронађемо нови приступ Библији и Осима који би дозволио да се још потпуније сагледа библијско и светоотачко наслеђе. Дубоко сам

насловили: дискурс и петогодишњу ангажованост Српске православне цркве у превазилажењу „Мигрантске кризе (2015)“ у периоду 2017-2021. године, као продужетак претходних проучавања.<sup>7</sup> Основна тврдња овог рада је да је и након године (2015-2016) кулминације „Мигрантске кризе (2015)“ Српска православна црква (у даљем раду: СПЦ) наставила ангажовање на медијском, социјалном и екуменском нивоу. Извори којима смо се користили у раду су нам била званчина саопштења, празничне енциклике, архијерејске беседе, епархијски часописи и интервјуи патријарха и епископа СПЦ.

## 2. Дискурс и петогодишња ангажованост Српске православне цркве током „Мигрантске кризе (2015)“ – период 2017-2021. год.

„Ima u ratu mnogo predmeta koji tako putuju a podrijetlo im je nejasno. Kao i predmeti, putuju i ljudi. Sve ih je više u sabiralištima osoba koje su *displaced* (izmještene).“  
(Šnajder, 2021: 215)

### а. током 2017. године<sup>8</sup>

На јесен 2017. године, на Правном факултету Универзитета у Београду, у организацији „Центра за међурелигијски и међукултурни дијалог“, одржан је „Јесењи семинар“. На другом панелу, под називом „Сарадња црква, верских заједница и невладиних организација на помоћи мигрантима“, говорио је и презбитер СПЦ др Оливер Суботић.<sup>9</sup>

---

уверен да један од основних и најпотребнијих елемената у новом приступу треба да буде доследна примена *контекстуалне* методе ишчитавања и тумачења тих дела у контексту Светог Предања, којим Црква живи и дише“ (Биговић, 2013: 24 и 25).

- 7 Упореди са: „Враћајући се на социјална питања данашњице, видимо да су она заиста многобројна; узмимо за пример раст процента сиромашних и незапослених у државама бивше Југославије, огроман број факултетски образованих људи без прикладног запослења, корупцију, мигрантску кризу, ширење нездравог национализма, повлачење традиционалне српске културе пред западним и, још више, блискоисточним утицајима, итд“ (Голијанин, 2016: 54). У српској богословској академској средини, у периоду од 2011-2024. године, тренутно се може, уз наше радове, пронаћи двадесетак радова (монографија (1), научни радови (8), популарни чланци (6), есеј (1)) са експлицитним и имплицитним поменом мигрантске кризе, миграната и избеглица.
- 8 Према подацима УНХЦР-а за 2017. годину око 10.000 миграната и избеглица је прошло кроз Републику Србију. Најчешће државе порекла биле су Исламска Република Авганистан, Исламска Република Ирак и Сиријска Арапска Република. Индикативно је и навеисти да је на седници Владе Републике Србије одржане 22. августа 2017. године донета одлука о укидању виза за држављане Исламске Републике Иран, а тумачи се као гест захвалности за непризнавање једнострано проглашене независности Косова.
- 9 Учесници овог панела били су и муфтија србијански Абдулах Нуман, влч. Ивица Дамјановић, директор организације „Caritas“ у Србији и др Александар Раковић, виши научни сарадник у Институту за новију историју Србије. За детаљније види званичан

Средином децембра месеца 2017. године, „у Бечу је одржана традиционална шетња кроз Кертнерштрасе против страдања и прогона Хришћана на Блиском истоку. (...) Учесће су узеле Јерменска апостолска црква, Српска Православна Црква и Сиријска Православна Црква. Шетња је завршена заједничком молитвом у катедрали, а затим је уследило прикупљање новчаних прилога за помоћ угроженима. Циљ ове манифестације је буђење осећања солидарности код Хришћана у Европи за патње браће и сестара у Христу, који страдају на Блиском Истоку.“<sup>10</sup>

### б. током 2018. године<sup>11</sup>

О Празнику Христовог Васкрсења 2018. године, у Пасхалној енциклици СПЦ, између осталог, читамо: „Ми хришћани не презиремо овај свет и људе. Ми чврсто ходамо на земљи, очију подигнутих ка небу. Поштујући сва људска достигнућа, желимо да се све освети благодаћу и силом Божијом, јер нам Господ поручује: „Ви сте светлост свету“ (Мт 5, 14). (...) У светлим данима наше радости, ми не заборављамо људски бол, патње и страдања. Не заборављамо ни болесне, старе и изнемогле, оне у сиромаштву, избеглиштву и беди, прогнане и изгнане са својих огњишта. Са вером и надом молимо се да Бог обрише сваку сузу са лица њихових (в. Отк 7, 17).“<sup>12</sup>

---

сајт Правног факултета УБ. Крајем месеца фебруара 2024. године, на празник Светог Кирила Равноапостолног, одлуком Његове Светости патријарха српског Г. Порфирија, оснивачким актом од 14. фебруара 2024. године (АЕМ бр. 186), са седиштем у парохијском дому Храма Светог Александра Невског у Београду, основано је Мисионарско одељење - стратешка организациона јединица у саставу Архиепископије београдско-карловачке, чији је циљ развој мисионарске делатности на канонском подручју епархије (патријарх Порфирије први је епископ СПЦ који је основао епархијско мисионарско тело овог типа). Како се наводи на званичном сајту Мисионарског одељења на чијем челу је презвитер др Оливер Суботић, „Одсек за спољашњу мисију се односи на мисионарски рад са страним држављанима који се налазе привремено или стално на територији Архиепископије, а који су заинтересовани за православно хришћанство. (...) Овај одсек се бави и креирањем мисионарског материјала у штампаном и електронском облику на енглеском и другим страним језицима, организује предавања, веронауку и духовне разговора на енглеском језику при централним храмовима Архиепископије и обезбеђује свештенике који знају страни језик за потребе исповести православних хришћана који живе и раде у Београду, а не знају српски језик. Одсек за спољашњу мисију одржава и комуникацију са православним мисионарима широм света, на нивоу размене искустава и међусобне сарадње.“ Званични сајт Мисионарског одељења архиепископије београдско-карловачке: <https://misija.rs>.

10 „Протест против прогона Хришћана на Блиском истоку“, прегледано 30.3.2024. године на: <http://www.crkva.at/протест-против-прогона-хришћана-на-бл/>

11 Према подацима УНХЦР-а за 2018. годину, укупан број новопридошних миграната и избеглица износио је око 16.000.

12 „Васкршња посланица 2018“, прегледано 23.3.2024. године на: <https://spclondon.org.uk/sr/duhovne-poruke/471-vaskrsnja-poslanica-2018>.

„Иако, званично, европска избегличка криза није била на дневном реду, тема је и даље присутна у односима између Цркава. Две године касније, у мају 2018, Конференција европских цркава, највећа 'заједница 114 правослаvnих, протестантских, англиканских и старокатоличких цркава' у Европи, одржала је Генералну скупштину у Нишу, у Србији, где је избегличка криза представљена као ствар која изазива значајну забринутост. Одржавање скупа у Нишу имало је посебан одјек за патријарха Иринеја, који је служио у овом граду пре именованја за митрополита београдско-карловачког. Штавише, у септембру 2018. у Енглеској је одржана конференција на тему 'Теолошке избеглице у Оксфорду', која је окупила научнике и свештенство са Православног богословског факултета у Београду и Енглеске цркве“ (Leustean, 2021: 1930).

У Новом Саду, од 31. маја до 5. јуна 2018. године, одржана је Генерална скупштина Конференције европских цркава (скр. енг. СЕС),<sup>13</sup> чија је чланица и СПЦ. На њој је, говорећи о актуелној кризи, Његова Светост Мор Игњатије Јефрем Други, поглавар Сиријско-јаковитске цркве изјавио: „У питању су политичке и економске игре. Црква у свету покушава да се избори на најсврхисходнији начин са мигрантима. Више хиљада хришћана је убијено у Сирији, а исто толико их је протерано током протеклих седам година. Потребна су два услова да би опстало оно мало хришћана што је успело на неки начин да преживи – а то су сигурност и финансијска подршка. Црква дели са њима бриге али исто тако и наде, братску љубав и подршку. Криза коју пролазимо ипак нас је зближила јер смо се састајали, договарали и бивали чешће у контакту. Није лако људима коју су присиљени да напусте своју земљу и дођу у сасвим ново окружење у којем, да би наставили да бивствују, морају да се асимилују, интегришу у европске вредности, али је наша морална дужност да им обезбедимо да сачувају своје традиционалне вредности.“<sup>14</sup>

13 Конференција европских цркава свој рад првенствено усмерава ка еклисиолошким и теолошким темама, али и питањима дијаспоре, мигрирајућим црквама, азилу, миграцијама, друштвеној одговорности, људским правима. За више о теми дијаспоре у Септуагинти и Новом завету види рад ванредног професора ПБФ УБ Ђакона др Здравка Јовановића „Дијаспора и очување националног, културног и верског идентитета и наслеђа - теолошка перспектива“ из 2017. године.

14 „Патријарх Мор Игњатије Јефрем у Новом Саду“, прегледано 23.3.2024. године на: <https://eparhijabacka.info/arhiva/eparhija-backa.rs/sr/novosti/patrijarh-mor-ignatije-jefrem-u-novom-sadu.html>. Према последњим подацима Организације Уједињених нација, у Сиријској Арапској Републици, држави у којој је Савле гонио Хришћане (уп. Дап. 10, 3-9) и држави у којој су се први пут Христови ученици назвали „Хришћанима“ (уп. Дап. 11, 26), тренутно има преко 7,2 милиона интерно расељених лица. Процењује се да 90% становништва живи испод границе сиромаштва, док је преко пет милиона избеглица у Републици Турској, Либанској Републици, Хашемитској Краљевини Јордану, Републици Ираку и Арапској Републици Египту.

У августу 2018. године, „деца мигранти и њихови родитељи који су привремено смештени у прихватним центрима у Прешеву, Бујановцу и Врању су посетили манастир Свети Прохор Пчињски (епархије врањске, прим. аут).“<sup>15</sup>

### в. током 2019. године<sup>16</sup>

Митрополит загребачко-љубљански Г. Порфирије (садашњи патријарх српски) је поводом Божића 2019. године, поред хрватских<sup>17</sup> и српских званичника, „угостио на ручку и неколико миграната из Етиопије који су свој нови дом нашли у Загребу и који су редовни чланови наше црквене заједнице, као и једног православног Јапанца. Тиме је овогодишњи Божић у Загребу добио и мултинационалну димензију и постао предокус будућег Царства у које су позвани сви, без обзира на разлике.“<sup>18</sup>

О Васкрсењу Господњем 2019. године, у Пасхалној енциклици СПЦ, између осталог, читамо: „Нажалост, и поред небоземне пасхалне радости, и даље смо суочени са мноштвом искушења и невоља, са тероризмом, ратовима и одузимањем људских живота широм земљиног шара. (...) Људе врлинског живота клеветају и прогоне. То се одвија не само на личном и локалном плану него и у глобалним размерама. (...) У тако изопаченом свету,

15 „МИГРАНТИ ИЗ ПРИХВАТНИХ ЦЕНТАРА У ПРЕШЕВУ, БУЈАНОВЦУ И ВРАЊУ ПОСЕТИЛИ МАНАСТИР СВЕТИ ПРОХОР ПЧИЊСКИ“, прегледано 13.6.2021. године на: <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/migranti-iz-prihvatnih-centara-u-presevu-bujanovcu-i-vranju-posetili-manastir-sveti-prohor-pcinjski.html>.

16 Према подацима УНХЦР-а, број новопристиглих миграната и избеглица у Републици Србији током 2019. године износио је око 30.000. У 19 прихватних и центрима за азил боравило је до 5.000 миграната и избеглица, међу којима је било око 800 деце.

17 СПЦ у Републици Хрватској (у даљем раду РХ), најмлађој чланици Европске уније (2013), као једна од 55 регистрованих цркава и верских заједница, гравитира са пет организационих облика (црквеним језиком читај: митрополија/епархија) на челу са пет митрополита/епископа и стотину свештеника и монаха: митрополија загребачко-љубљанска, епархија горњокарловачка, епархија далматинска, епархија осечкопољска и барањска и епархија пакрачко-славонска. У оквиру њих, СПЦ има своје храмове, манастире, класичне и богословске школе, имовину, земљиште и шуме, потом, музеје, библиотеке, издаваштво, часописе, медијске, културно-образовне и уметничке центре, те фондације, друштва и друге установе преко којих остварује сарадњу и ангажман на више нивоа. Тренутно се глас великодостојника СПЦ у хрватском друштву може чути преко телевизије (јавни сервис, емисије, живи пренос богослужења), радија, новина, на свечаним академијама, трибинама, округлим столовима, екуменским сусретима и дијалозима. За више о овој теми потражи рад ванредног професора ПБФ УБ Ђакона др Драгана Радића „Положај Српске православне Цркве у хрватском медијском простору“ из 2019. године. О видовима билатералне сарадње између Републике Србије и РХ током ванредних ситуација (мигрантска и избегличка криза, пандемија вируса ковид 19,...) препоручујемо рад Исидоре Поп-Лазивић „Сарадња Србије и Хрватске у ванредним ситуацијама“ објављен у „Међународној политици“ 2022. године.

18 „Мигранти на Божићном ручку код митрополита Порфирија“, прегледано 13.6.2021. године на: [http://www.spc.rs/sr/migranti\\_na\\_bozhitsnom\\_ruchku\\_kod\\_mitropolita\\_porfirija](http://www.spc.rs/sr/migranti_na_bozhitsnom_ruchku_kod_mitropolita_porfirija).

ми, православни хришћани, позвани смо да својим примером сведочимо, ближњима и даљњима, победу живота над смрћу и смисла над бесмислом. Црква не сме да живи само за себе као затворена религијска заједница, заокупљена само питањима личне побожности. Дужна је да радошћу и искуством Васкрсења буде чинилац мира и помирења, љубави и солидарности, у свецелом човечанству.<sup>19</sup>

О Васкрсењу Господњем 2019. године, такође, у „Искончићу“ - часопису епархије врањске СПЦ, у Пасхалној енциклици Његовог Преосвештенства Г. Пахомија, између осталог, читамо: „Какав значај може да има Распеће и Васкрсење Христово за свет у коме данас живимо? Свет који живи у времену великих неправедних страдања, а поготову наш српски народ који последњих година иде из страдања у страдање, где наш народ прогоне са његових огњишта, а вековне му светиње и домове пале и руше. (...) Свет коме прети еколошка катастрофа. (...) У ове велике дане радости, радост нашега народа, посебно на Косову и Метохији, мути страх од нових страдања и прогона. Стотине хиљада наше браће и сестара по крви и вери већ годинама ове светле празнике не прослављају у својим домовима, него по избегличким камповима“ (Гачић, 2019: 6-8).

У периоду од 1-8. јуна 2019. године, Његова Светост блаженопочивши патријарх српски Г. Иринеј (+2020) је боравио у званичној (мирној) посети Антиохијској патријаршији у Сиријској Арапској Републици. Тим поводом патријарх се обратио речима: „Ваше Блаженство, Патријарше Велике Антиохије, Сирије, Киликије, Иверије, Месопотамије и свега Истока, вазљубљени у Господу брате и саслужитељу наше смерности, господине Јоване, Ваша Високопреосвештенства и Преосвештенства, пречасни оци, драга браћо и сестре! Ал Масйх кам! (...) У Вама, Ваше Блаженство, у архијерејима Антиохијске Цркве, у монасима, свештенству и верном народу Ваше Патријаршије, видимо исти крст страдања, прогона, расељавања и мучеништва, који је познат нашем народу, а који Ви изнова, пред целом Васељенском Црквом, данас са трпљењем носите и славу Васкрсења пројављујете. Молимо Вас за Ваше молитве пред Господом. Приступамо Гори сионској, Граду Бога живога, Небеском Јерусалиму, и, окружени милијардама анђела (ср. Јевр. 12, 22), потврђујемо и исповедамо јединственост и вечност Цркве Божје. Њена је Глава Сам Христос. Стога је само Он апсолутно Први у Цркви Његовој. На њу и кроз њу се излива божанска благодат и љубав у којој је радост нашег сусрета са Вама. (...) Још се молимо Господу, Који чува наше сестринске Цркве и побожне братске народе, да и ми, наше садашње покољење, једном вером коју једнодушно исповедамо, у страдањима и искушењима која подносимо, смело и без осуде поновимо речи које је први изговорио апостол

19 Васкршња посланица 2019“, прегледано 19.1.2024. године на: <https://spclondon.org.uk/sr/duhovne-poruke/542-vaskrsnja-poslanica-2019>.

Павле: „Боже сачувај да се чим другим хвалим осим крстом Господа нашега Исуса Христа, којим се мени разапе свет и ја свету“ (Гал. 6, 14). Те речи су одговор на сва питања која човек може поставити. У свим временима, а нарочито данас, прогони хришћана су потпуно отворени и јавни, а небројена лукавства и искушења демонска, у личном животу и друштву, вребају и савлађују слабе, неприпремљене људске душе...“<sup>20</sup>

„Национална канцеларија за екуменски и међурелигијски дијалог Епископске конференције Италије организовала је Симпозијум на тему савремених миграција. У периоду од 18. до 20. новембра 2019. године у Риму, представници хришћанских цркава, јеврејске и мухамеданске вере, представили су своје виђење и деловање у вези са овом опште људском појавом.“ Епархију аустријско-швајцарску СПЦ представљао је јереј Душан Ђукановић, који је и председавао једном радном групом.<sup>21</sup>

#### г. током 2020. године<sup>22</sup>

„Социјално учење Цркве“ била је тема 371. броја „Православног Мисионара“, гласила СПЦ за младе. У интервјуу, под насловом „Цркви је

- 20 „Торжествени дочек Патријарха Иринеја у Дамаску“, прегледано 20.1.2022. године на: <https://www.tvhram.rs/vesti/vesti-iz-crkve/972/torzestveni-docek-patrijarha-irineja-damasku>. Његово Блаженство, патријарх Велике Антиохије, Сирије, Киликије, Иверије, Месопотамије и свега Истока Г. Јован Х боравио је од 11-19. октобра 2018. године у званичној (мирној) посети Његовој Светости патријарху српском Г. Иринеју и Српској православној цркви.
- 21 „Симпозијум 'Емигранти и религије'“, прегледано 20.1.2022. године на: <http://www.crkva.at/симпозијум-емигранти-и-религије/>. Одлуком Светог Архијерејског Сабора СПЦ из маја 2024. године, поделом досадашње епархије аустријско-швајцарске формиране су епархија аустријска са седиштем у Бечу и епархија швајцарска са седиштем у Цириху.
- 22 Услед пандемије „Ковид(режим) кризе“ број новопристиглих миграната и избеглица у Републици Србији значајно је опао. Тај број је износио, према подацима УНХЦП-а, око 25.000. „Зар није такозвани Ковид пасош по значају чак прерастао државну исправу. Са државном исправом и даље морате путовати у неку другу државу, али само путовање и улазак у ту земљу није гарантовано само на основу те исправе, већ је условљено документом који се под разним облицима деловања Светске здравствене организације и фармацевтске индустрије препоручује, усваја, валидира, док државе само технички спроводе замисао која не потиче од ње саме“ (Вукчевић, 2021: 101). Упореди са: Павловић, 2024: 102. Подсећања ради, „Ковид(режим) криза“ је ограничавала одласке на редовна богослужења и на Свету Литургију. За ову проблематику препоручујемо новински чланак Јелене Јоргачевић „Васкрс и пандемија“ из априла 2020. године објављен у београдском „Времену“ и рад Данијела С. Павловића «COVID-19 and Social Distancing Implications for Religious Activities and Travel: The case of the Serbian Orthodox Church» објављен у часопису “International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage” 2020. године (vol. 8). Поменута криза нашла је значајно место и у Божићној и Пасхалној енциклопедији СПЦ 2021. године. Индикативно је овде навести и податак да се током марта месеца 2020. године неколико стотина хиљада држављана Републике Србије услед поменутог кризе, а током првог затварања граничних прелаза и укидања међународног саобраћаја, вратило у матицу.

потребна једна кровна организација социјалног старања“, на питање Небојше Мишевића: „Да ли можете на почетку нашег разговора да кажете нешто о изазовима који стоје пред Црквом на плану социјалне подршке појединцима и породицама, а који су у нашем народу дошли као последица ратних дешавања на просторима бивше Југославије 90-их година, светске економске кризе која траје од 2008, овим најновијим ратним збивањима на Блиском истоку и мигрантском кризом проистеклом из тих ратних збивања? Да ли Црква има снаге и могућности да одговори овим изазовима?“, презвитер Владимир Марковић, старешина храма Светих апостола Петра и Павла у Топчидеру и секретар Верског добротворног старатељства АЕМ, између осталог, одговара: „Веома ми се допада питање које сте ми поставили јер сте у њему поменули три кључна, историјска тренутка на која ми као народ и Црква нисмо били спремни. Ни ја лично, наравно. То су ситуације из којих морамо да се научимо зарад будућности. (...) Схватио сам да ми православни хришћани не смемо бежати од своје одговорности за активно и исправно сведочења наше вере и од Бога нам дароване љубави од ситуација у друштву у коме живимо јер ћемо можда на тај начин учинити највише, можда померимо и коју гору својом вером, можда спречимо рат, или просто обришемо коју сузу, определимо нечији живот кроз благу реч и осмех. Тако сматрам да ни наша Црква није била спремна за све несреће које су сналазиле наш народ. Црква је тих година доживљавала својеврсну унутрашњу катарзу. Стидљиво је грабила слободу коју је осетила, али није имала организацију која је тај дах слободе могла адекватно да дели са народом који је очекивао одговоре, поуке, утехе и изнад свега пример. Од недобијених одговора и лоше схваћених поука многи су се тада саблазнили у Цркви. Велика прилика је пропуштена и бојим се да данас, још увек, у нашем црквеном животу осећамо последице те пропуштене шансе. (...) Да ли смо поред овога спремни да помажемо мигрантима који долазе са Истока? Требало би, али сматрам нереалним тако нешто очекивати од нас када нисмо у стању да о нашим људима бринемо адекватно. Када немамо нити један старачки дом, вртић, немамо један кревет у Београду где би могли да кажемо човеку путнику, намернику да се окупа и одмори од пута.“<sup>23</sup>

О Васкрсењу Господњем 2020. године, у Пасхалној енциклици СПЦ, између осталог, читамо: „Сетимо се данас наше мученичке браће у Сирији, Ираку и широм света, свих који страдају због људске неправде и похлепе! Једну од најлепших и најзнаменитијих земаља света – Сирију – зло и насиље су скоро уништили. Помолимо се данас за све њих и за све страдалнике да их Господ избави из руку неправедних људи! Данас се посебно сећамо

23 Број 371. часописа доступан је у ПДФ формату на званичном сајту: <https://misionar.spc.rs/>. Упореди са: „Само у Цркви се налазе са-путници. У религији су, у најбољем случају, ус-путници“ (Матић, 2021: 135).

и поздравом Христос воскресе срдечно поздрављамо нашу браћу и сестре у Украјини, на челу са њиховим митрополитом Онуфријем, свим митрополитима, архиепископима и епископима, монаштво и свештенством, који су жртве нецрквеног, несаборског и самовласног деловања нашег времена! Помолимо се за њих који страдају и поверимо их Самом Васкрелом Христу Господу да их спаси и избави из руку беззаконикâ!<sup>24</sup>

Условљено конкретним животним контекстом и приликама, акумулирањем броја миграната и избеглица на територији Федерације Босне и Херцеговине, на простору поверене му епархије, епископ бихаћко-петровачки и рмањски Г. Сергије је у априлу 2020. године, говорећи о „мигрантској кризи“ и „невољницима-мигрантима“, издао званично саопштење под називом „Срби из Липе, мигранти у Липу“ у ком читамо: „Свједоци смо задњих година, мјесеци и дана како је проблем са мигрантима постао и наш проблем. У земљи, која још увијек вида ратне ране и гдје је међунационално повјерење на стакленим ногама, мигрантска криза увелико је почела да се

24 „Васкршња посланица 2020“, прегледано 19.1.2024. године на: <https://splondon.org.uk/sr/duhovne-poruke/625-vaskrsnja-poslanica-2020>. Упореди са: „Украјина је једна од земаља коју, осим економске, политичке и војне кризе, потреса и изразита верска поделеност њеног становништва. Са аспекта конфесионалне припадности, преовлађују православни верници. Међутим, са аспекта црквене припадности, они су подељени у више црквених организација, међу којима су највеће: Украјинска православна црква Московске патријаршије (УПЦ-МП), Украјинска православна црква Кијевске патријаршије (УПЦ-КП) и Украјинска аутокефална православна црква (УАПЦ). Међу њима, једино се УПЦ-МП налази у канонском јединству са свим помесним православним црквама. Она је аутономна црква са широком самоуправом у оквиру Московске патријаршије (Руске православне цркве). Њен аутономан положај дефинисан је у X глави Устава Руске православне цркве. Због канонске зависности од Московске патријаршије, УПЦ-МП је стигматизована у украјинској јавности као антиукрајинска организација која штити руске интересе“ и: „Чињеница да већина најзначајнијих православних храмова и манастира припада Украјинској православној цркви која се налази у јединству са Руском православном црквом довела је до насилних преузимања њених храмова које су спроводиле присталице канонски непризнате УПЦ-КП. Донето је и неколико судских пресуда којима се потврђује прелазак парохија и храмова УАПЦ-МП под окриље УАПЦ-КП. На тај начин је отворена подршка украјинских власти насилном преузимању парохија и цркава УАПЦ-МП добила судски епилог, а судови су на својеврстан начин одобрили такве поступке. Међутим, и поред благодонаклоног става украјинских власти и сталне пропаганде у средствима информисања, верници ипак нису масовно прешли под окриље УПЦ-КП. У последње време пажњу привлаче покушаји украјинских власти да подстакну јачање православних цркава независних од Московске патријаршије увођењем нових и изменом старих законских решења у области заштите слободе вероисповести. Врховној ради Украјине поднето је неколико законских предлога којима се планира регулисање посебног правног статуса верских организација чији се управни центри налазе изван Украјине. Постоје основани страхови да је циљ новог законодавства да се УПЦ-КП омогући да преузме храмове и парохије које још увек припадају УПЦ-МП“ (Букић, 2018: 182 и 183). За више о овој теми види и рад ванредног професора ПФФ УБ презвитера др Зорана Деврње „Православна црква у раљама актуелних глобалних геополитичких промена – Канонска и социо-политичка анализа“ објављен у првом броју „Националног интереса“ 2024. године (vol. 47).

рефлектује првенствено на српско-бошњачке односе, које желимо градити бар до оне мјере која ће осигурати миран суживот једних са другима, као што је то било током већег дијела наше заједничке прошлости. Ипак, свјетска политика и њени познати и непознати креатори генерисали су проблем са којим ни Срби ни Бошњаци немају ништа, а због којег ће, врло је могуће, нарушити сопствене међусобне односе. Актуелан је проблем у селу Липа, гдје је у непосредној близини православне цркве Вазнесења Господњег већ изграђен мигрантски центар. Да напоменем да је Липа српско село, у којем данас нема Срба, а од сутра ће нека нова статистика обешчастити ово село, његову прошлост, али и оне његове некадашње житеље чији је смирај у сеоском гробљу сада под знаком питања. Индикативно је да се није могла наћи ниједна друга локација на подручју Града Бихаћа, а да не ремети оно преостало зрно поштовања према бихаћким Србима, који су, свима је познато, безмјерно страдали (више од 20.000 Срба у Другом свјетском рату, прим. аут.). Зар се на подручју Града Бихаћа, гдје Бошњаци данас чине 88 одсто становништва, човјекољубље мора исказати баш у српском селу? Зар нема другог села, мјеста и објекта, па да сви будемо задовољни, као и они којима је потребна наша помоћ? Или, да ли успон српско-бошњачких односа вриједи нарушавати због воље политичких стратега из бијелог свијета? Мноштво питања, а ниједан одговор. Све ово се првенствено питам као човјек, а онда и као српски владика, који жели да буде упознат са неприликама на подручју којим духовно управља као православни епископ. Не желећи било какав неспоразум међу људима, комшијама и народима, не могу да се не упитам: због чега је неком стало да у овој земљи, међу народима, никада не буде мира? Да поштујемо једни друге, колико би требало, никада одлуке већи не не би биле у супротности са виталним потребама оних који су мањина. Посматрајући животне прилике и неприлике из хришћанске перспективе, људима у невољи, без сумње и одлагања ваља помоћи. Свети Јован Златоуст, имајући на уму узрок и посљедицу сваког добротинства, с опрезом наглашава: „Различит је начин чињења милости и широка је заповијест ова“ (Тумачење Јев. по Матеју, Бесједа 15). У нади да ће Липа поново процвјетати, позивам све њене некадашње становнике да обилазе своју дједовину, да не забораве гробове предака и храм Вазнесења Господњег, вјерујући да ће и невољници – мигранти наћи свој смирај тамо гдје су кренули или тамо одакле су пошли. Нама је доста и наше муке.<sup>25</sup>

25 „Епископ Сергије: Срби из Липе, мигранти у Липу“, прегледано 20.4.2020. године на: <https://www.eparhijabihackopetrovacka.org/episkop-sergije-srbi-iz-lipe-migranti-u-lipu/>. Почетком месеца јула 2021. године, Римокатоличка црква у Федерацији Босне и Херцеговине и Каритас, уз издвајање средстава које је обезбедила Света Столица и епископ римски папа Франциско, положила је камен темељац за трајни мигрантски и избеглички камп „Липа“.

Након месец и по дана касније, у „разговору недеље“, за београдски лист „Политика“, на питање: „Колико мигрантска криза, с којом се суочава и БиХ, утиче на односе Срба и Бошњака и каква је, према вашим сазнањима, ситуација у Бихаћу?“, епископ бихаћко-петровачки и рмањски Г. Сергије одговара: „Мигрантско питање одавно није хуманитарно већ првенствено политичко питање, од којег најмање користи, а највише штете имају и Срби и Бошњаци. Креатори демографских токова с ових наших подручја узимају најквалитетније међу Србима и Бошњацима одводећи их у бели свет, а на ове просторе доводе несрећнике из Пакистана, Авганистана и ко зна одакле. Они који су овде одувек живели одлазе, а насељавају се они који за ове крајеве, пре њиховог доласка, нису ни чули. На делу су процеси којима не знамо ни узрок ни крајњи циљ, али је сасвим извесно да нам мигранти неће донети ништа добро јер њихов останак није ни наша, а ни њихова жеља. У том раскораку Срби и Бошњаци страхују, а мигранти се све чешће међусобно сукобљавају, врло често са смртним исходом. Бихаћ је важио за један од најлепших градова у Босни и Херцеговини, али откако је преплављен мигрантима, град је постао симбол не лепоте којом се дичио, већ страха који су у овај град унели они који му не припадају.“<sup>26</sup>

Крајем месеца децембра 2020. године, у организацији српског привредног друштва „Привредник“ из Загреба, одржана је онлајн трибина „Божићна тема: 'Јер за њих није било мјеста у свратишту'“ у којој је, уз католичког теолога Ану Рафаи, протестантског теолога Петера Кузмича, учешће узео и ђакон СПЦ проф. др Владан Таталовић, уз модерирање Бојана Муњина. Таталовић је, између осталог, рекао да „у нашој митрополији (загребачко-љубљанској, прим. аут.) влада константни осећај да смо као мањина у некој радности Божијој. Али кад дође Божић постанемо врло видљиви јер нам долазе сабраћа из разних цркава, културни делатници и интелектуалци“ и „пошто смо у изолацији, и ја и моје колеге осећамо да је ово прилика да обновимо из корена оно што је у нама запостављено, а тиче се породичних вредности. Ту су и принципи да се помогне свима који су око нас и у којима треба да видимо Христа. Празник Божића је кључан, јер смо уморни од лажних богова и лажних представа истинитог бога. Упознајући се с Богом, стичемо своје ослобођење. Појединачна улога је важна и довољно је добар пример да се о њему прича. Требамо указивати и својим личним радом и примером доприносити миру, а ако не стекнемо мир у срцу, тешко можемо схватити перспективу мира.“<sup>27</sup>

26 „Важно је да знамо чији смо и коме припадамо“, прегледано 7.6.2020. године на: <https://www.politika.rs/scc/clanak/455623/Vazno-je-da-znamo-ciji-smo-i-kome-pripadamo>.

27 Снимак трибине доступан је на званичном каналу „Привредника“. (22.12.2020.).

#### д. током 2021. године<sup>28</sup>

У месецу марту 2021. године, епископ бихаћко-петровачки и рмањски Г. Сергије примио је у посету делегације скупштине града и покрајине Берлина са којом је разговарао „о мигрантској кризи и њеном утицају на живот народа на простору Епархије бихаћко-петровачке...“<sup>29</sup>

Почетком месеца јуна 2021. године, на званичном сајту епархије бачке читамо да је извршено „разбојништво у помоћним просторијама Српске православне Црквене општине сомборске. (...) Увиђај су извршили инспектори Полицијске управе у Сомбору и до писања ове вести, један провалник – мигрант из Марока је ухапшен, док се за осталим починиоцима трага.“<sup>30</sup>

Почетком месеца септембра 2021. године, за београдски недељник „Нин“, Његово Преосвештенство Г. Григорије, епископ Дизелдорфа и Немачке, у ауторском тексту под називом „Већи је страх од живота него од смрти“, између осталог, пише: „Апокалиптичне сцене с Блиског истока су ме, по ко зна који пут, вратиле теми с којом у последње вријеме, откад је почела такозвана мигрантска криза, покушавам да се изборим. Ријеч је и овога пута о парадоксу. Наша цивилизација, која је прокламовала да у њеном темељу стоје неупитне вриједности људских права, свакога дана показује колико је неспособна да те вриједности реализује у животима милиона људских бића. Што је још горе, свакога дана гледамо како се, у име остварења или заштите различитих групних интереса, управо жртвују не само права већ и животи људи. Ситуација у којој се обрео Авганистан, а усуђујем се рећи и читав свијет, подсјетила ме је на један, из Јеванђеља добро познат, опис пакла. У питању је одјелак из 25. главе Јеванђеља по Матеју, а говори о Страшном суду. Притом, ликовне и књижевне представе Страшног суда и пакла, нарочито оне средњовјековне, треба да заборавимо, пошто оне немају много везе с јеванђелским поимањем пакла утемељеним на Христовом учењу. Наиме, Христос у својој бесједи о Страшном суду говори о благословенима, онима који примају „Царство припремљено од постања свијета“, и о проклетима, онима који одлазе у „огањ вјечни“. Благословени су они који су гладног нахранили, жедног напојили, странца угостили, нагог одјенули,

28 Током 2021. године, према подацима КИРС-а, у 13 прихватних и центрима за азил евидентирано је 64.303 миграната. Према националној структури највише их је из Исламске Републике Авганистана 35%, Сиријске Арапске Републике 22%, Народне Републике Бангладеша 11% и Исламске Републике Пакистана 7%.

29 „Епископ Сергије примио делегацију скупштине града Берлина“, прегледано 13.6.2021. године на: <https://www.eparhijabihackopetrovacka.org/episkop-sergije-primio-posjetu-delegaciju-skupstine-grada-berlina/>.

30 „Обијена помоћна просторија Црквене општине сомборске“, прегледано 30.3.2024. године на: <https://eparhijabacka.info/2021/06/05/obijena-pomocna-prostorija-crkvene-opstine-somborske/>.

болесног и утамниченог посјетили, а они проклетни су сви они који таква дјела нису учинили. На питање које му постављају и једни и други, једнако збуњени, а које гласи: „Када ти све то (не) учинисмо?“, Христос одговара: „Заиста вам кажем: када (не) учинисте једном од ове моје најмање браће, мени (не) учинисте.“ Дакле, просто и једноставно, проклет си и у паклу си када не видиш и не помогнеш конкретном човјеку, оном најмањем брату/сестри, ближњем Сина Божјег. (...) Многи ће се људи, потресени дешавањима у Авганистану, запитати како да се поставе према немилим догађајима или шта да учине по том питању? Међутим, ма колико то чудно звучало, судбина Авганистана рјешава се овдје и сада. И не само Авганистана већ цијелог свијета, па самим тим и још увијек подијељеног Балкана, гдје прве комшије ни данас нису у стању да нађу заједнички језик и превазиђу међусобну нетрпељивост (што је заправо пуки еуфемизам за оно што неријетко осјећају и мисле једни о другима). Можемо, понављам, с пуним правом декларативно осуђивати политичаре који доносе погрешне одлуке о судбини једнога народа, али то нам ништа неће помоћи уколико не схватимо да поред нас, сада и овдје, увијек стоји један од Христових „малих“, те да је, уколико га не видимо, проблем у нама самима, који гледамо на свијет око себе са исувише велике висине. Зато морамо марљиво пазити једни на друге спасавајући себе и свијет на једини могући начин, кроз међусобну љубав. У томе је сва духовност и то је, у коначници, све што можемо да учинимо.“ Ауторски текст Преосвећени епископ закључује да „уколико не волимо и не примамо странца, издали смо Стари Завјет; уколико не волимо непријатеља, уколико га не чувамо од себе, издали смо Нови Завјет. У оба случаја издали смо себе и пресудили себи Страшним судом, од кога нас не могу сачувати ни сва сила и моћ овога свијета.“<sup>31</sup>

Такође, почетком септембра 2021. године, Његова Светост патријарх српски Г. Порфирије примио је у патријаршијском двору у Београду Њену Екселенцију Франческу Бонели, шефа Представништва Уједињених нација за избеглице у Републици Србији. „Предстојатељ Српске Православне Цркве и шеф Представништва UNHCR-а разговарали су о избеглицама, расељеним лицима и тражиоцима азила којима је преко потребна помоћ, а пре свега, свесрдна солидарност својствена српском народу који је, нажалост, у великој мери осетио муку избеглиштва у више наврата у 20. веку. Патријарх Порфирије је нагласио да је Српска Православна Црква сходно могућности помагала и још увек помаже избеглицама и расељеним лицима у Србији и региону без обзира на верску и етничку припадност. Гђа Бонели је изразила задовољство досадашњом плодотворном сарадњом између UNHCR-а

31 „Већи је страх од живота него од смрти“, прегледано 15.6.2024. године на: <https://vldikagrigorije.info/veci-strah-zivota-nego-smrti/>.

и Српске Православне Цркве и захвалила Патријарху српском г. Порфирију за подршку хуманитарним и племенитим подухватима у земљи и региону.<sup>32</sup>

Као последњи извор у нашем раду наводимо да је Његова Светост патријарх српски Г. Порфирије примио на јесен, 9. новембра 2021. године, у патријаршијском двору у Београду, др Амара Авада, шефа мисије и опуномоћеног министра у Амбасади Сиријске Арапске Републике у Београду.<sup>33</sup>

### Закључак

У четвороделном раду, који сте прочитали, хронолошки смо, контекстуалном, методом компилације и анализом садржаја, представили дискурс и петогодишњу ангажованост, односно који су били ставови, активности и доприноси Српске православне цркве током још увек актуелне „Мигрантске кризе (2015)“ (уп. Павловић, 2024) у њеном превазилажењу, у периоду јесен 2017 – јесен 2021. године. Евидентирали смо, на основу доступних извора, да је Српска православна црква, током непрекидних пет година ангажовања, донела једно званично саопштење, четири празничне енциклике, један апел и два интервјуа на тему „Мигрантске кризе (2015)“. У до сада приказаном, увиђа се да је Српска православна црква организовала празничне трпезе љубави и мигрантску популацију примала у своје објекте (манастир). Преко својих представника, учествовала је на неколико трибина и на међународним и екуменским конференцијама. На екуменском нивоу, такође, сусретала се са представницима других цркава и религија. У матици и дијаспори, сусретала се са верским поглаварима, екселенцијама амбасадорима и са представницима међународних организација. Испоставља се радом, у свему до сада приказаном, оправданост његове основне тврдње: да је и након године (2015-2016) кулминације „Мигрантске кризе (2015)“ Српска православна црква наставила ангажовање на медијском, социјалном и екуменском нивоу. Међутим, од краја фебруара 2022. године, у Републици Украјини и Источној Европи, односно од почетка октобра 2023. године у Палестини, трају ратови, још два од стотине који се данас у свету воде. Нова миграциона кретања

32 „Патријарх српски примио Шефа Представништва УН за избеглице у Србији“, прегледано 15.9.2021. године на: [http://www.spc.rs/sr/patrijarh\\_srpski\\_primio\\_shefa\\_predstavnishтва\\_un\\_za\\_izbeglice\\_u\\_srbiji?fbclid=IwAR1miDG5xofBSEyB1vxjx15mHLLmRf4wHKe0V1F-JMRkCw6RaCnDc50MyNME](http://www.spc.rs/sr/patrijarh_srpski_primio_shefa_predstavnishтва_un_za_izbeglice_u_srbiji?fbclid=IwAR1miDG5xofBSEyB1vxjx15mHLLmRf4wHKe0V1F-JMRkCw6RaCnDc50MyNME). Овде читаоца упућујемо на рад ванредног професора ПФФ УБ др Рада Кисића ”Der Serbisch-Orthodoxe Patriarch Porfirije als „Brückenbauer“ (The Patriarch of the Serbian Orthodox Church Porfirije as a “Bridge-Builder”)“ објављеног у 74. броју научног часописа “Journal of Eastern Christian Studies” из 2022. године. Ове, 2024. године, навршило се 25 година од архијерејске службе Његове Светости патријарха српског Г. Порфирија.

33 „Патријарх српски Порфирије примио сиријског дипломату“, прегледано 20.1.2022. године на: [http://www.spc.rs/sr/patrijarh\\_srpski\\_porfirije\\_primio\\_sirijskog\\_diplomatu?fbclid=IwAR2S2nIFL63QPpR-ELYD7Qx0xYACMHHTFetWAwB-TTdwxiHdLk1Tcz44do](http://www.spc.rs/sr/patrijarh_srpski_porfirije_primio_sirijskog_diplomatu?fbclid=IwAR2S2nIFL63QPpR-ELYD7Qx0xYACMHHTFetWAwB-TTdwxiHdLk1Tcz44do).

изазвана поменути сукобима у периоду 2022-2024. године биће предмет пажње и ангажовања Српске православне цркве, толико да је донела на десетине саопштења, празничних енциклика, апела, писама и интервјуа; укупно три пута више него за контекст који смо користили у овом раду. Остављамо за могуће да смо неке ставове и активности ненамерно испустили, чиме овај рад представља прилог даљем истраживању за петогодишњи период, а уз наш претходни рад (Павловић, 2024), заокружујемо јединствену целину - јесен 2015 - јесен 2021. године. Уважавајући сугестију уредника часописа, овде ћемо рад закључити цитатом из романа Слободана Шнајдера „Доба мједи“ да „што мора учинити појединац кад пожели видјети велики свијет о којему нема појма? Мора се припремити. Кад једном приспије у тај велики свијет, неће имати времена. Мора знати што гледа, мора се оријентирати“ (Šnajder, 2021: 78), док би дискурс и ангажованост Српске православне цркве од 2022. године па на даље уредништву часописа предложили већ у наредном броју.

### Литература

- Биговић, Р. (2013). Православна теологија у посттеолошкој епохи. *Саборност*, 7, 19-29.
- Вукчевић, Н. (2021). Мигрант као грађанин света: (не)могуће политичке перспективе. *Култура полица*, XVIII (46), 99-104.
- Вукчевич, Н. (2019). Традиционална религиозност и миграционни процеси. In: *DIFFERENT forms of religiosity and the modern world: (thematic conference proceedings of international significance held in Srebrno jezero, (Veliko Gradište, Serbia), April 26 and 27 of 2018)*, eds. Zlatko Matić & Mirko Blagojević. Belgrade: Institute of Social Sciences; Požarevac: Department of Education and Culture, Serbian Orthodox Diocese of Braničevo, 182-201.
- Гачић, П. (2019). Васкршња посланица. *Искончић*, 13 (1), 6-8.
- Голијанин, В. (2016). Богословље на делу: Друштвена ангажованост Цркве у историјском, пастирском и мисиолошком контексту. *Годишњак*, 15, 52-73.
- Ђукић Б., Д. (2018). Изазови регулисања правног положаја верских организација током замрзнутих конфликта. У: *Идентитетски преображај Србије*, ур. Радмила Васић & Бојана Чучковић. Београд: Правни факултет Универзитета, Центар за издаваштво и информисање, 181-196.
- Leustean N., L. (2020). When States Fail: The Politics of Orthodox Churches, Forced Displacement and Humanitarian Structures in Serbia and Ukraine. *Journal of Refugee Studies*, 34 (2), 1923-1945.
- Лукић М., В. (2018). Од имиграције до интеграције – можемо ли да учимо од земаља са развијеним политикама интеграције миграната? У: *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 167 (3). Нови Сад: Матица српска, 639-649.

- Матић, З. (2021). *Они од пута: предлог сапутничке (син-одалне) еклисиологије*. Пожаревац: Епархија браничевска, Одбор за просвету и културу; Београд: Православни богословски факултет Универзитета, Институт за Систематско богословље.
- Павловић, Б. (2024). Ангажованост Српске православне цркве током године кулминације „Мигрантске кризе (2015)” - прилог проучавању (2015–2016). *Religija i Tolerancija*, XXII (41), 101-121.
- Radosavljević N., J. (2020). Serbia as a Temporary Destination During the Refugee Crisis 2015–2017. In: *Seobe od antike do danas*, eds. Snežana Vukadinović, Svetozar Bošković & Ifigenija Radulović. Novi Sad: Filozofski fakultet, 185-197.
- Стојић Митровић, М. & Ђурић Миловановић, М. (2019). Наративи верских хуманитарних органи-зација о едукацији миграната у Србији након затварања формализованог миграцијског коридора 2016. године. *Гласник Етнографског института САНУ*, LXVII, 573-587.
- Šnajder, S. (2021). *Doba mjedi*. Novi Sad: Akademska knjiga.

### Интернет извори

- „Важно је да знамо чији смо и коме припадамо“, прегледано 7.6.2020. године на: <https://www.politika.rs/scc/clanak/455623/Vazno-je-da-znamo-ciji-smo-i-kome-pripadamo>
- „Васкршња посланица 2018“, прегледано 23.3.2024. године на: <https://spclondon.org.uk/sr/duhovne-poruke/471-vaskrsnja-poslanica-2018>
- „Васкршња посланица 2016“, прегледано 19.1.2024. године на: <https://spclondon.org.uk/sr/duhovne-poruke/301-vaskrsnja-poslanica-2016>
- „Васкршња посланица 2019“, прегледано 19.1.2024. године на: <https://spclondon.org.uk/sr/duhovne-poruke/542-vaskrsnja-poslanica-2019>
- „Васкршња посланица 2020“, прегледано 19.1.2024. године на: <https://spclondon.org.uk/sr/duhovne-poruke/625-vaskrsnja-poslanica-2020>
- „Већи је страх од живота него од смрти“, прегледано 15.6.2024. године на: <https://vladikagrigorije.info/veci-strah-zivota-nego-smrti/>
- „Епископ Сергије примио делегацију скупштине града Берлина“, прегледано 13.6.2021. године на: <https://www.eparhijabihackopetrovacka.org/episkop-sergije-primio-posjetu-delegaciju-skupstine-grada-berlina/>
- „Епископ Сергије: Срби из Липе, мигранти у Липу“, прегледано 20.4.2020. године на: <https://www.eparhijabihackopetrovacka.org/episkop-sergije-srbi-iz-lipe-migranti-u-lipu/>
- „Мигранти из прихватних центара у Прешеву, Бујановцу и Врању посетили манастир свети Прохор Пчињски“, прегледано 13.6.2021. године на: <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/migranti-iz-prihvatnih-centara-u-presevu-bujanovcu-i-vranju-posetili-manastir-sveti-prohor-pcinjski.html>

- „Мигранти на Божићном ручку код митрополита Порфирија“, прегледано 13.6.2021. године на: [http://www.spc.rs/sr/migranti\\_na\\_bozhitsnom\\_ruchku\\_kod\\_mitropolita\\_porfirija](http://www.spc.rs/sr/migranti_na_bozhitsnom_ruchku_kod_mitropolita_porfirija)
- „Обијена помоћна просторија Црквене општине сомборске“, прегледано 30.3.2024. године на: <https://eparhijabacka.info/2021/06/05/obijena-pomocna-prostorija-crkvene-opstine-somborske/>
- „Патријарх Мор Игњатије Јефрем у Новом Саду“, прегледано 23.3.2024. године на: <https://eparhijabacka.info/arhiva/eparhija-backa.rs/sr/novosti/patrijarh-mor-ignatije-jefrem-u-novom-sadu.html>
- „Патријарх српски Порфирије примио сиријског дипломату“, прегледано 20.1.2022. године на: [http://www.spc.rs/sr/patrijarh\\_srpski\\_porfirije\\_primio\\_sirijskog\\_diplomatu?fbclid=IwAR2S2nIFL63QPpR-ELYD7Qx0xYACMНHTFetWAwB-TTdw-xwiHdLk1Tcz44do](http://www.spc.rs/sr/patrijarh_srpski_porfirije_primio_sirijskog_diplomatu?fbclid=IwAR2S2nIFL63QPpR-ELYD7Qx0xYACMНHTFetWAwB-TTdw-xwiHdLk1Tcz44do)
- „Патријарх српски примио Шефа Представништва УН за избеглице у Србији“, прегледано 15.9.2021 године на: [http://www.spc.rs/sr/patrijarh\\_srpski\\_primio\\_shefa\\_predstavnistva\\_un\\_za\\_izbeglice\\_u\\_srbiji?fbclid=IwAR1miDG5xofBSEyBIVxjx15mHLmRf4wHKе0V1F-JMRkCw6RaCnDc50MyNME](http://www.spc.rs/sr/patrijarh_srpski_primio_shefa_predstavnistva_un_za_izbeglice_u_srbiji?fbclid=IwAR1miDG5xofBSEyBIVxjx15mHLmRf4wHKе0V1F-JMRkCw6RaCnDc50MyNME)
- „Протест против прогона Хришћана на Блиском истоку“, прегледано 30.3.2024. године на: <http://www.crkva.at/протест-против-прогона-хришћана-на-бл/>
- „Симпозијум „Емигранти и религије““, прегледано 20.1.2022. године на: <http://www.crkva.at/симпозијум-емигранти-и-религије/>
- „Торжествени дочек Патријарха Иринеја у Дамаску“, прегледано 20.1.2022. године на: <https://www.tvhram.rs/vesti/vesti-iz-crkve/972/torzestveni-docек-patrijarha-irineja-damasku>